

נחמיה

סיכום לבגרות

תנ"ך ממ"ד כתה יב'

5 יחידות

דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמוד"

נחמיה

רקע:

נחמיה בן חכליה היה שר המשקים של המלך הפרסי ארתחשסתא, תפקיד המעיד על מידת המקורבות של נחמיה אל המלך. נחמיה התמלא בצער גדול כששמע מחנני ומאנשים שהגיעו מירושלים, על מצבה של ירושלים שחומותיה נהרסו ושעריה נשרפו. בעקבות ידיעות אלו ביקש נחמיה מהמלך הפרסי לעלות לירושלים.

נחמיה מונה לפחה של יהודה על-ידי המלך הפרסי, כנראה בשל קרבתו ומעמדו הגבוה בחצרו של המלך והעובדה שביהודה לא היה פחה מאז מות זרובבל. לכן, מינוי נחמיה לפחה היה אינטרס של המלך הפרסי. נחמיה היה מאנשי החצר הנאמנים והמקורבים ביותר של המלך, ומינויו למושל יהודה מבטיח למלך אזור עם שלטון נאמן.

נחמיה עלה ליהודה בשנת 455 לפנה"ס, שהה בה כ-12 שנים וחזר אל חצר המלך. מאוחר יותר עלה שנית.

סמכויותיו של נחמיה –

בשונה מעזרא, נחמיה עלה לבדו ולא כמנהיג של קבוצת עולים. נחמיה הגיע בליווי של חיילים שניתנו לשירותו ע"י המלך הפרסי, ובידו היה כתב מינוי כפחה של יהודה. בידי נחמיה היה אישור מידי המלך שהסמיך אותו לבצע כמה פעולות ביהודה:

1. גביית מיסים בשם המלך הפרסי.

2. שיקום חומות ירושלים: נחמיה קיבל סמכות לבנות מחדש את חומות ירושלים. לצורך בניית החומות קיבל נחמיה אישור לדרוש עצים מהנציב של עבר הירדן.

3. אכלוס ירושלים: נחמיה רצה להגדיל את מספר האוכלוסייה היהודית בירושלים, מתוך מטרה לבסס את מעמדה כעיר מקדש והמרכז הלאומי והדתי של העם היהודי. נחמיה קיבל סמכות להרחיב את אוכלוסיית ירושלים גם באמצעי כפייה. נחמיה החזיק בצו מלכותי שקבע שעשירית מאוכלוסיית יהודה תעבור להתגורר בתוך ירושלים.

עזרא פעל כמנהיג רוחני ולצדו פעל נחמיה כמנהיג מדיני.

בתקופה זו חזון הנביאים על חזרת עם ישראל לארצו כבר החל להתקיים בארץ חייו עשרות אלפי אנשים שעלו מהגלות ובית המקדש השני נבנה, מצד שני, תושבי ירושלים התמודדו עם קשיים שחלקם היו מאויבים מבחוץ וחלקם האחר היה מבעיות חברתיות פנימיות.

הערה: במהלך הלימוד בספר נחמיה אנו נפגש עם דמותו של נחמיה, חשוב לסיים לב בכל פרק: מה ניתן ללמוד ממנו על המנהיגות של נחמיה, ולזאת את השילוב שהוא עושה בין אמונה בשליחות ה' לבין השתדלות אנושית

פרק א'

א דבְּרֵי נְחֻמְיָהּ, בֶּן-חַכְלִיָּה: וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ-כְּסֵלֹו שְׁנַת עֶשְׂרִים, וַאֲנִי הָיִיתִי בְּשׁוֹשׁן הַבִּירָה

הסבר:

ספר נחמיה פותח בשנה העשרים למלך ארתחשסתא, (13 שנים לאחר שעזרא עלה לארץ).

נחמיה ישב בשושן עיר הבירה של פרס.

נחמיה היה שר המשקים של המלך. (מידע זה מופיע בפס' יא')

הערה:

בְּחֹדֶשׁ כְּסֵלִיו - "לראשונה בתנ"ך אנו קוראים אודות תאריכים הכוללים שמות של חודשים, כפי שאנו מכירים בימינו, ללא ציון מספרים כמו שאנו מכירים מן התורה ומתקופת בית ראשון. ועל כך אמרו חכמים: "דאמר רבי חנינה שמות חדשים עלו בידם מבבל" (ירושלמי מסכת ראש השנה פרק א)

הערה:

"וַאֲנִי הָיִיתִי -" הספר נכתב בגוף ראשון יחיד – זהו ספרו של נחמיה הנכתב בדרך של יומן. בכך הוא ייחודי מספרי התנ"ך האחרים, שכן אין הוא שירה (כמו תהלים) או מאמרי חכמה (כמו קהלת) אלא ספר מאורעות, שנכתב בלשון יחיד בזמן ההתרחשויות עצמן.

ב. וַיָּבֵא חֲנַנִּי אֶחָד מֵאֲחֵי, הוּא וַאֲנָשִׁים--מִיְהוּדָה; וַאֲשָׁאֵלִם עַל-הַיְהוּדִים הַפְּלִיטָה, אֲשֶׁר-נִשְׁאַרוּ מִן-הַשְּׁבִי--וְעַל-יְרוּשָׁלַם. ג. וַיֹּאמְרוּ, לִי--הַנְּשֹׂאָרִים אֲשֶׁר-נִשְׁאַרוּ מִן-הַשְּׁבִי שָׁם בְּמִדְיָנָה, בְּרָעָה גְדֹלָה וּבְחֻרְפָּה; וְחֹמַת יְרוּשָׁלַם מְפֹרָצָת, וּשְׁעָרֶיהָ נִצְתּוּ בְּאֵשׁ

חנני ואנשים מיהודה באים אל נחמיה ומספרים לו על מצבה הקשה של ירושלים.

- היהודים שעלו מבבל לירושלים נמצאים במצב של " בְּרָעָה גְדֹלָה וּבְחֻרְפָּה "
- והגויים פוגעים בהם ושודדים אותם " וְחֹמַת יְרוּשָׁלַם מְפֹרָצָת "
- ולא ניתן להגן על תושבי ירושלים " וּשְׁעָרֶיהָ נִצְתּוּ בְּאֵשׁ "

ד ויהי כשמעי את-הדברים האלה, ישבתי ואבכה, ואתאבלה, ימים;
ואהי צם ומתפלל, לפני אלהי השמים

הסבר:

תגובת נחמיה לבשורה על מצב היהודים בארץ ישראל:

א. בכי, אבל, צום.

ב. תפילה לה'.

ג. בפרק ב' מסופר שנחמיה בקש מהמלך רשות לעלות לירושלים ולבנות אותה.

תפילת נחמיה:

ה ואמר, אנא יהוה אלהי השמים--האל הגדול, והנורא: שמר הבְּרִית וְחֶסֶד,
לאהביו ולשמרי מצותיו. ו. תהי נא אֲזַנְךָ-קִשְׁבֹת וְעֵינֶיךָ פְּתוּחוֹת לִשְׁמַע אֶל-תְּפִלַּת
עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִתְּפַלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, יוֹמָם וְלַיְלָה--עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲבָדֶיךָ; וּמִתְנַדְּהָ,
עַל-חַטָּאוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָטְאוּ לָךְ, וְאֲנִי וּבֵית-אָבִי, חָטְאוּנוּ. ז. חבל, חבלנו לך;
וְלֹא-שָׁמְרָנוּ אֶת-הַמִּצְוֹת, וְאֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוִּיתָ, אֶת-מֹשֶׁה
עֲבָדֶיךָ. ח. זכר-נא, אֶת-הַדָּבָר, אֲשֶׁר צִוִּיתָ אֶת-מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ, לֵאמֹר: אַתֶּם תִּמְעְלוּ--אֲנִי,
אֲפִיץ אֶתְכֶם בְּעַמִּים. ט. וּשְׁבַתֶם אֵלַי--וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי, וְעַשִּׂיתֶם אִתָּם: אִם-יְהִי
נִדְחַכֶם בְּקִצָּה הַשָּׁמַיִם, מִשָּׁם אֶקְבָּצֶם, וְהַבּוֹאֲתִים (וְהַבִּיֵּאתִים) אֶל-הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר
בְּחַרְתִּי לְשֹׁכֵן אֶת-שְׁמִי שָׁם. י. וְהֵם עֲבָדֶיךָ, וְעַמְּךָ--אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּכַחַד הַגָּדוֹל, וּבִידֶיךָ
הַחֲזָקָה. יא. אֲנִי אֲדַנֶּי, תְּהִי נָא אֲזַנְךָ-קִשְׁבֹת אֶל-תְּפִלַּת עֲבָדֶיךָ וְאֶל-תְּפִלַּת עֲבָדֶיךָ
הַחֲפָצִים לִירְאָה אֶת-שְׁמֶךָ, וְהַצְּלִיחָה-נָא לְעֲבָדֶיךָ הַיּוֹם, וּתְנַהוּ לְרַחֲמִים לְפָנַי הָאִישׁ
הַזֶּה; וְאֲנִי הִיִּיתִי מִשְׁקָה, לְמַלְךָ.

הערה:

תפילת נחמיה מורכבת משלושה מרכיבים עיקריים:

א. נחמיה פותח ומסיים את תפילתו בבקשה מה' שיסייע לו שיצליח (ההצלחה
מכוונת להסכמה של מלך פרס לבקשתו לעלות לירושלים, כפי שנראה בפרק ב').

ב. וידוי וצידוק הדין, שעם ישראל נענש בגלל חטאיו.

ג. הזכרת הבטחת ה' שאם עם ישראל יחזור בתשובה ה' יגאל אותם.

הערה:

בפסי' יא' מוזכר תפקידו של נחמיה כשר המשקים של מלך פרס.

זהו תפקיד שיש בו מעמד, כבוד ואחריות גדולה, נחמיה אחראי על מאכלי המלך שלא ירעילו אותו, זהו תפקיד הניתן לאיש אמון ומעיד על קרבתו של נחמיה למלך פרס.

פרק ב'

בקשת נחמיה מהמלך ארתחשסתא רשות לעלות לירושלים ולבנות אותה

א וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִסָּן, שְׁנַת עֶשְׂרִים לְאַרְתַּחֲשֶׁשְׁתָּא הַמֶּלֶךְ-- יָיִן לְפָנָיו; וְאָשָׂא אֶת-הַיַּיִן וְאֶתְנָה לְמֶלֶךְ, וְלֹא-הָיִיתִי רֹעַ לְפָנָיו. ב וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ מְדוּעַ פָּנִיךָ רָעִים, וְאֵתָה אֵינְךָ חוֹלָה-- אֵין זֶה, כִּי-אִם רֹעַ לֵב; וְאִירָא, הֲרֵבָה מְאֹד. ג וַאֲמַר לְמֶלֶךְ, הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יַחֲיָה; מְדוּעַ לֹא-יָרְעוּ פָנָי, אֲשֶׁר הָעִיר בֵּית-קִבְרוֹת אֲבֹתַי חֲרָבָה, וְשַׁעֲרֶיהָ, אֲפֹלוּ בְּאֵשׁ. ד וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ, עַל-מָה-זֶּה אֵתָה מְבַקֵּשׁ; וְאֶתְפַּלֵּל, אֶל-אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם. ה וַאֲמַר לְמֶלֶךְ-- אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב, וְאִם-יֵיטֵב עֲבָדְךָ לְפָנֶיךָ: אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנִי אֶל-יְהוּדָה, אֶל-עִיר קִבְרוֹת אֲבֹתַי-- וְאֲבַנְנָהּ.

הערה:

בדו-שיח בין נחמיה למלך יש שימוש רב במילה "מלך", חזרה זו משקפת את האווירה המתוחה בה מתנהל הדו-שיח, נחמיה מדבר עם מלך נוכרי שחושד בו

" וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ מְדוּעַ פָּנִיךָ רָעִים, וְאֵתָה אֵינְךָ חוֹלָה-- אֵין זֶה, כִּי-אִם רֹעַ לֵב"

נחמיה תלוי באופן מוחלט במלך, אשר יכול להחליט בכל רגע נתון לפגוע בו.

תלותו של נחמיה במלך, משקפת את מצבו של עם ישראל בגלות תחת שלטון פרס שתלוי באופן מוחלט ברחמיו של המלך. (בניגוד לימינו בהם אנו חיים במדינה עצמאית).

הערה:

נחמיה מתאר את תחושותיו " **וַאִירָא, הִרְבֵּה מְאֹד** " , כאשר המלך שואל אותו
 " ... מִדּוּעַ פָּנִיךָ רָעִים, וְאַתָּה אֵינְךָ חוֹלֵה--אֵין זֶה, כִּי-אִם רַע לֵב" ,
 הוא נמצא בסכנת חיים ממשית ותחת חשד של המלך שהוא רוצה למרוד בו,

הערה:

נחמיה מסביר למלך שפניו רעים (והוא נראה במצב רוח רע), בגלל המידע הקשה
 שהוא קבל על המצב הגרוע של ירושלים.
 המידע על ירושלים התקבל בחודש כסלו , דו השיח בין נחמיה למלך התקיים
 בחודש ניסן כעבור ארבעה חודשיים, בכל אותה תקופה לא העז נחמיה לפנות אל
 המלך עד שהמלך פנה אליו.

הערה:

ד וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ, עַל-מֵה-זֶה אַתָּה מְבַקֵּשׁ; וְאַתְּפַלֵּל, אֶל-אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם

המלבי"ם מסביר שתפילת נחמיה הייתה תוך כדי " ובאותה נשימה" בזמן שבקש
 מהמלך רשות לעלות לירושלים ולבנות

הערה:

ה וַאֲמַר לַמֶּלֶךְ--אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב, וְאִם-יֵיטֵב עֲבֹדְךָ לְפָנַי: אֲשֶׁר תִּשְׁלַחֲנִי
 אֶל-יְהוּדָה, אֶל-עִיר קְבָרוֹת אֲבֹתַי--וְאֶבְנֶנָּה .

נחמיה מבקש מהמלך שתי בקשות , וכל אחת מהן דורשת אומץ רב:

א. " אֲשֶׁר תִּשְׁלַחֲנִי" – לעזוב את תפקיד שר המשקים , בקשה זו דורשת אומץ שהיא
 עלולה להתפרש כולזול בתפקיד מצד נחמיה.

ב. " אֶל-עִיר קְבָרוֹת אֲבֹתַי--וְאֶבְנֶנָּה ."- לעלות לישראל ולבנות את ירושלים- בקשה
 זו דורשת אומץ שהיא עלול להתפרש כניסיון לחיזוק ירושלים כהכנה למרד במלך
 פרס. ואכן כפי שנראה בפסי' יט' מאשימים צרי יהודה שבניית חומות ירושלים
 מטרתה להביא למרד.

"...וַיֹּאמְרוּ, מֵה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּם עֹשִׂים--הַעַל הַמֶּלֶךְ, אַתָּם מוֹרְדִים "

שאלה:

מדוע נחמיה לא פונה בעצמו למלך ומבקש לעלות לירושלים?

תשובה:

בקשתו של נחמיה דורשת אומץ רב, ועלולה להוביל לחשד שהוא רוצה למרוד במלך, לכן פועל נחמיה בחוכמה ומחכה להזדמנות שהמלך יפנה אליו.

הערה:

נחמיה חוזר פעמיים בדבריו בתיאור ירושלים כעיר קברות אבותיו, המלבי"ם מסביר שמקום קברות האבות היה יקר וקדוש בעיני הפרסיים.

מבחירת תיאור ירושלים כעיר קברות אבותיו, מתגלה חוכמתו של נחמיה שידע והכיר בכך שהמלך בוחן בדבריו האם הוא מתכוון למרוד בו, ולכן הדגיש נחמיה שבקשתו נובעת מכך שמדובר בקברות אבותיו, דבר שהמלך יכול להבין ולהעריך.

הערה:

בדו-שיח בין המלך לנחמיה מתגלה חוכמתו המדינית של נחמיה:

- בתשובה לשאלת המלך מדוע הוא נראה במצב רוח רע, במקום להביע את רצונו לעלות לירושלים, מסתפק נחמיה בשיתוף המלך בתחושותיו הקשות, ומחכה שהמלך ישאל מה רצונו.
- נחמיה מתכנן את פעולת חיזוק חומות ירושלים, אך בדבריו למלך הוא מציג את בקשתו לבניית העיר החרבה ואיננו מתייחס לחיזוק החומות, מתוך הבנה שהדבר עלול להיתפס בעיני המלך כהכנה למרד.
- נחמיה לאורך כל השיחה חוזר ומדגיש את חשיבותו של מלך פרס ואת מעמדו של נחמיה כעבד ושליח של המלך.
- א. הוא מתחיל את דבריו בברכה למלך " המלך לעולם יחיה".
ב. הוא מציג את עלייתו ליהודה כמשימה שתעשה בשליחות המלך " אשר תשלחני אל יהודה".
- נחמיה מבקש את בקשתו בצורה הדרגתית, בתחילה הוא מבקש אשר לעלות בעצמו לירושלים, לאחר מכן הוא מבקש איגרת מהמלך לשליטי האזור שיאפשרו לו להיכנס לירושלים, ולבסוף הוא מבקש מהמלך שיצווה על פקידי המלך לסייע לו בבניית החומה.

נחמיה מקבל רשות מהמלך

ו ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו, עד-מתי יהיה מהלךך-- ומתי תשוב; וייטב לפני-המלך וישלחני, ואתנה לו זמן. ז ואומר, למלך--אם-על-המלך טוב, אגרות יתנו-לי על-פחוות עבר הנהר: אשר, יעבירוני, עד אשר-אבוא, אל-יהודה. ח ואגרת אל-אסף שמר הפרדס אשר למלך, אשר יתן-לי עצים לקרות את-שערי הבירה אשר-לבית ולחומת העיר, ולבית, אשר-אבוא אליו; ויתן-לי המלך, פיד-אלהי הטובה עלי. ט ואבוא, אל-פחוות עבר הנהר, ואתנה להם, את אגרות המלך; וישלח עמי המלך, שרי חיל ופרשים.

הערה:

בפס' וי-ט' ממשיכה להופיע המילה המנחה "המלך" מילה המופיעה סך הכל 16 פעמיים מתחילת הפרק, על מנת להדגיש את התלות של נחמיה במלך פרס.

הערה:

ו ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו, עד-מתי יהיה מהלךך-- ומתי תשוב; וייטב לפני-המלך וישלחני, ואתנה לו זמן

- המלך מסכים לבקשות נחמיה, אך מגביל את עלייתו לירושלים בזמן, למרות שההיתר שקבל נחמיה היה זמני, בסופו של דבר הוא נשאר בירושלים 12 שנים, כפי שמצוין בפרק יג' פס' ו'.
- כל בקשות נחמיה מתקבלות, בנוסף להן שולח המלך חיילים ("...וישלח עמי המלך, שרי חיל ופרשים") שישמרו עליו בדרך לירושלים.

הסיור הסודי של נחמיה בירושלים

י וישמע סנבלט החרני, וטוביה העבד העמני, וירע להם, רעה גדלה: אשר-בא
 אדם, לבקש טובה לבני ישראל. יא ואבוא, אל-ירושלם; ואהי-שם, ימים
 שלשה. יב ואקים לילה, אני ואנשים מעט עמי, ולא-הגדתי לאדם, מה אלהי נתן
 אל-לבי לעשות לירושלם; ובהמה, אין עמי, כי אם-הבהמה, אשר אני רכב בה

הערה:

מריבוי הפעלים בגוף ראשון ניתן ללמוד מכך על דמותו המנהיגותית של נחמיה אשר פועל ומוביל את תהליך בניית החומות.

הערה:

י וישמע סנבלט החרני, וטוביה העבד העמני, וירע להם, רעה גדלה: אשר-בא
 אדם, לבקש טובה לבני ישראל

יט וישמע סנבלט החרני וטוביה העבד העמוני, וגשם הערבי, וילעגו לנו, ויבזו
 עלינו; ויאמרו, מה-הדבר הזה אשר אתם עשים--העל המלך, אתם מרדים

בפס' אלו אנו נפגשים עם תגובת מנהיגי שונאי ישראל סנבלט וטוביה .

בפס' י' הם שומעים שנחמיה בא לירושלים במטרה לעזור ליהודים

תגובתם הייתה :

" וירע להם, רעה גדלה: אשר-בא אדם, לבקש טובה לבני ישראל"

בפס' יט' הם שומעים שנחמיה קורא לעם לבנות ולחזק את חומות ירושלים

תגובתם הייתה לעג בוז והאשמה במרידה במלך :

" וילעגו לנו, ויבזו עלינו; ויאמרו, מה-הדבר הזה אשר אתם עשים--העל המלך,
 אתם מרדים"

נשים לב שתגובות שונאי ישראל מופיעות לפני ואחרי מסעו החשאי של נחמיה , יש
 בכך רמז שפעולותיו של נחמיה עומדות לעורר התנגדות גדולה.

יא ואבוא, אל-ירושלים; ואהי-שם, ימים שלשה. יב ואקום לילה, אני ואנשים מעט עמי, ולא-הגדתי לאדם, מה אלהי נתן אל-לבי לעשות לירושלים; ובהמה, אין עמי, כי אם-הבהמה, אשר אני רכב בה

הסבר:

נחמיה לא מבזבז זמן, כבר אחרי שלושה ימים הוא יוצא לסיור לילי סודי ברחבי ירושלים, ביחד עם אנשים מעטים, על מנת ללמוד את השטח, על מנת ששונאי ישראל לא ידעו מה מטרתו.

יג ואצאה בשער-הגיא לילה, ואל-פני עין התנין, ואל-שער, האשפת; ואהי שבר בחומת ירושלים, אשר-המפרוצים (הם פרוצים), ושעריה, אכלו באש. יד ואעבר אל-שער העין, ואל-ברכת המלך; ואין-מקום לבהמה, לעבר תחתי. טו ואהי עלה בנחל לילה, ואהי שבר בחומה; ואשוב, ואבוא בשער הגיא--ואשוב

הסבר:

נחמיה מסתובב סביב חומות ירושלים, במהלך המסע הוא שובר חלקים מהחומה ומרחיב את הפרצות שבחומה, במטרה להראות לעם עד כמה הם לא מוגנים וכמה קל לפרוץ את החומה, ובכך שייכנע נחמיה את העם להצטרף אליו לבניית וחיזוק החומה.

טז והסגנים, לא ידעו אנה הלכתי, ומה, אני עשה; וליהודים ולכהנים ולחרים ולסגנים, וליתר עשה המלאכה--עד-כן, לא הגדתי

הערה:

כנראה שנחמיה הבין שמנהיגי העם המקומיים לא יקבלו את מעשיו בברכה, ולכן העדיף שלא לעדכן אותם בסיור הסודי, עד אשר תהיה לו תוכנית מסודרת לבניית וחיזוק החומות.

טז והסגנים, לא ידעו אנה הלכתי, ומה, אני עשה; וליהודים ולכהנים ולחרים
 ולסגנים, וליתר עשה המלאכה--עד-כן, לא הגדתי. יז ואומר אלהם, אתם
 ראים הרעה אשר אנחנו בה, אשר ירושלם חרבה, ושעריה נצתו באש: לכו,
 ונבנה את-חומת ירושלם, ולא-נהיה עוד, חרפה. יח ואגיד להם את-יד אלהי,
 אשר-היא טובה עלי, ואף-דברי המלך, אשר אמר-לי; ויאמרו נקום ובנינו,
 ויחזקו ידיהם לטובה.

הערה:

התנגדות פנימית לנחמיה- המסע החשאי יכול להעיד שקיימת התנגדות לנחמיה
 ועליו לתכנן את מהלכיו ולהתמודד כנגדה בחכמה.

שלושה טיעונים איתם מתמודד נחמיה :

א. כבוד לאומי: ולא-נהיה עוד, חרפה

ב. שליחות מה': ואגיד להם את-יד אלהי, אשר-היא טובה עלי

ג. אישור המלך: ואף-דברי המלך, אשר אמר-לי

יט וישמע סנבלט החרני וטביה העבד העמוני, וגשם הערבי, וילעגו לנו, ויבזו
 עלינו; ויאמרו, מה-הדבר הזה אשר אתם עשים--העל המלך, אתם
 מרדים. כ ואשיב אותם דבר, ואומר להם אלהי השמים הוא יצליח לנו, ואנחנו
 עבדיו, נקום ובנינו; ולכם, אין-חלק וצדקה וזכרון--בירושלם.

הערה:

התנגדות חיצונית לנחמיה:

שונאי היהודים ראו בעין רעה את פעולות נחמיה להועיל ולעזור ליהודים, הם
 מעלים מספר טיעונים:

א. לעג ובוז.

ב. האשמה במרד

תגובת נחמיה:

נחמיה עונה לשונאי ישראל תשובה אמונית דתית: ה' יעזור לנו ולכן שלא יתערבו במה שקורה בירושלים.

” וְאָשִׁיב אוֹתָם דָּבָר, וְאֹמַר לָהֶם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ, וְאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו, נְקִיִּים וּבְנֵינוּ; וְלָכֶם, אֵין-חֶלֶק וְצַדִּיקָה וְזָכְרוֹן—בְּירוּשָׁלַם”

לסיכום:

מנהיגותו של נחמיה בא לידי ביטוי בפרקים א'-ב' בפעולות הבאות:

- א. נחמיה לא נכנע לקשיים מבית ומחוץ.
- ב. נחמיה פועל מיד לאחר שלושה ימים לאחר באו לירושלים.
- ג. נחמיה איננו חושש לומר שהוא פועל בשם ה' ולהביע את אמונתו שה' יעזור לו.
- ד. נחמיה מצליח לחבר את העם לרעיונות שיפוץ, חיזוק ובניית החומה

פרק ג'

בניית חומות ירושלים

בפס' א'- לב' ישנה רשימה של קבוצות ומשפחות שונות שלקחו חלק בבניית חלקים שונים של חומות ירושלים.

הערה:

כל משפחה או קבוצת אנשים קבלו משימה לבנות חלק אחד מחומות העיר, בכל נקודה בה הסתיימה האחריות של משפחה אחת החלה האחריות של משפחה אחרת, וכך נבנתה כל החומה.

הרשימה מתחילה בבניית "שער הצאן" ומסתיימת באותה הנקודה.

ישנן קבוצות רבות שעסקו בבניית החומות, יש רצף של בנייה של כל החומה, ותיאום בין כל הבונים.

הערה:

בפס' א'- לב' המתרים את בניית חומות ירושלים חוזרים הפעלים :

"בנה" - 7 פעמים

"החזיק" - 33 פעמים

"העמיד" - 6 פעמים

מכאן אנו למדים שרוב פעולת הבניה לא הייתה בניה מחדש, אלא תיקון וחיזוק של החומה הישנה שהייתה פרוצה והיה צריך לחזק ולתקן אותה.

הערה:

כח מעל שער הסוסים, החזיקו הכהנים--איש, לנגד ביתו.

רש"י : "איש לנגד ביתו" : "כל אחד היה בונה כנגד ביתו".

כאן מתבטאת חכמתו של נחמיה כמנהיג, שהצליח לעורר ולרתום את כל יושבי ירושלים לקום ולעשות מעשה להגנתם וביטחונם, הוא ניצל את הצורך של האנשים לדאגה לביטחון משפחותיהם, וכך יצר בנייה רציפה של כל החומה, יש כאן העברת אחריות ויצירת שותפות.

לג ויהי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַּלֵט, כִּי-אֶנְחֲנוּ בּוֹנִים אֶת-הַחוּמָה, וַיַּחַר לוֹ, וַיִּכְעַס הַרְבֵּה; וַיִּלְעַג, עַל-הַיְהוּדִים. לַד וַיֹּאמֶר לִפְנֵי אָחִיו, וַחֵיל שְׁמֵרוֹן, וַיֹּאמֶר, מָה הַיְהוּדִים הָאֵמְלָלִים עֹשִׂים; הַיַּעֲזְבוּ לָהֶם הַיַּזְבָּחוֹ הַיִּכְלוּ בַיּוֹם, הַיַּחֲיוּ אֶת-הָאֲבָנִים מֵעֲרֻמוֹת הָעֶפְרָה וְהֵמָּה שְׂרוּפוֹת. לַה וְטוֹבִיָּה הָעַמֹּנִי, אָצְלוּ; וַיֹּאמֶר, גַּם אֲשֶׁר-הֵם בּוֹנִים--אִם-יַעֲלֶה שׁוּעַל, וַיִּפְרָץ חוֹמַת אֲבָנֵיהֶם.

הערה:

שונאי יהודה לועגים על בניית החומה, במטרה להביא לתחושת ייאוש בקרב היהודים ולהפסקת הבניה.

מתוך דברי הלעג מתגלה חוסר האמון הגדול של יושבי הארץ ביכולתם של יושבי ירושלים להצליח במשימת בניית החומה.

הַיַּעֲזְבוּ לָהֶם - האם יצליחו לשים את המעזיבה (התקרה- החלק העליון של החומה) בסיום הבניה?

הַיַּזְבָּחוֹ - האם בניין עלוב שכזה יצדיק שמחה והקרבת קורבנות בסיום בנייתו?

הַיִּכְלוּ בַיּוֹם - האם יצליחו לסיים את בניית החומה ביום שתכננו להשלימה?

הַיַּחֲיוּ אֶת-הָאֲבָנִים מֵעֲרֻמוֹת הָעֶפְרָה וְהֵמָּה שְׂרוּפוֹת – האם יצליחו ההודים לפנות את העפר שמסביב לחומה?

גַּם אֲשֶׁר-הֵם בּוֹנִים--אִם-יַעֲלֶה שׁוּעַל, וַיִּפְרָץ חוֹמַת אֲבָנֵיהֶם. – החומה שהם בונים היא כל כך חלשה שגם שועל יכול להפיל אותה, קל וחומר שהיא לא תוכל להגן על יושבי ירושלים מאוייב שיתקוף אותם.

התשובה לכל השאלות היא זהה – לא!!! היהודים לא יצליחו, וגם מה שיצלחו לבנות לא יהיה בנוי כראוי.

תפילת נחמיה

לו שָׁמַע אֱלֹהֵינוּ כִּי-הָיִינוּ בּוֹזֵה, וְהָשִׁב חֲרָפְתָּם אֶל-רֵאשָׁם; וּתְנִים לְבָזָה, בְּאֶרֶץ
שְׁבִיָּה. לֹא וְאֶל-תְּכַס, עַל-עֹנֹם, וְחִטָּאתָם, מִלְּפָנֶיךָ אֶל-תִּמְחָה: כִּי הִכְעִיסוּ, לְנֶגְד
הַבּוֹנִים. לַח וְנִבְנָה, אֶת-הַחוֹמָה, וְתִקְּשׁוּר כָּל-הַחוֹמָה, עַד-חֲצִיָּה; וַיְהִי לֵב לְעַם,
לַעֲשׂוֹת.

הערה:

בתגובה לדברי הלעג של הצרים (אויבי ישראל) נחמיה פונה בתפילה לה'. תפילתו מעידה על המצוקה הגדולה שהלעג יצר אצל בונה החומה (הצורך בחיזוקם משמים מראה שהלעג גגע באמונתם ביכולתם לסיים את המלאכה).

הערה: תפילתו של נחמיה כוללת בקשה רוחנית ובקשה מעשית:

– רוחנית –

”וְהָשִׁב חֲרָפְתָּם אֶל-רֵאשָׁם; וּתְנִים לְבָזָה, בְּאֶרֶץ שְׁבִיָּה. לֹא וְאֶל-תְּכַס, עַל-עֹנֹם,
וְחִטָּאתָם, מִלְּפָנֶיךָ אֶל-תִּמְחָה: כִּי הִכְעִיסוּ, לְנֶגְד הַבּוֹנִים ”

נחמיה מתפלל לה' ומבקש שלא יסלח ללועגים ושיעניש אותם.

מעשית- ” וְנִבְנָה, אֶת-הַחוֹמָה...”

נחמיה מעודד את העם להמשיך ולבנות את החומה

הערה:

במעשיו משלב נחמיה בין אמונה ותפילה לה'- רוחניות, לבין פעולה מעשית- **עידוד הבונים** להמשיך בבניית חומות ירושלים.

נחמיה מתגלה כמנהיג המשלב בין בטחון בה' ובין השתדלות אנושית

הערה:

תוצאת תפילה (רוחנית) ועידוד הבונים להמשיך במלאכתם (מעשית), הביא לכך שמחצית מהחומה נבנת (מחצית מהגובה המתכונן).

”... וְתִקְּשׁוּר כָּל-הַחוֹמָה, עַד-חֲצִיָּה...”

פרק ד'

תגובת שונאי ישראלי להצלחת השלמת חצי מגובה בניית החומה

א ויהי כאשר שמע סנבלט וטוביה והערבים והעמנים והאשדודים, כי-עלתה ארוכה לחמות ירושלים--כי-החלו הפרצים, להסתם; ויחר להם, מאד. ב ויקשרו כלם יחדו, לבוא להלחם בירושלים, ולעשות לו, תועה

הערה:

הצלחת בונה החומה, העלתה את רף התגובה אצל צרי יהודה, בהתחלה הם גילו חוסר שביעות רצון מהגעתו של נחמיה לירושלים, לאחר שהחלה בניית החומה, הם עברו ללעג וזלזול במטרה להחליש את הבונים. וכשהסתיימה בניית מחצית מגובה החומה, הם עברו לתכנון מלחמה בבונים.

תגובות תושבי ירושלים

ג. ונתפלל, אל-אלהינו; ונעמיד משמר עליהם יומם ולילה, מפניהם, ד ויאמר יהודה, כשל כח הסבל, והעפר, הרבה; ואנחנו לא נוכל, לבנות בחומה

הערה: בפס' ג'-ד' מתוארת תגובת תושבי ירושלים

- א. תפילה לה'- ונתפלל, אל-אלהינו
- ב. הגנה מפני האויבים-; ונעמיד משמר עליהם יומם ולילה, מפניהם
- ג. היו בין יושבי ירושלים שהתייאשו וטענו שאין להם מספיק כח להשלמת הבנייה. ויאמר יהודה, כשל כח הסבל, והעפר, הרבה; ואנחנו לא נוכל, לבנות בחומה

הערה:

מתגובת תושבי ירושלים ניתן ללמוד שישנן שתי קבוצות האחת תומכת בהמשך הבנייה והשנייה מתנגדת.

מזימת שונאי יהודה

ה. וַיֹּאמְרוּ צָרִינוּ, לֹא יִדְעוּ וְלֹא יֵרְאוּ, עַד אֲשֶׁר-נִבּוֹא אֶל-תּוֹכֶם, וְהִרְגָנוּם; וְהִשְׁפַּתְנוּ, אֶת-הַמְּלָאכָה. ו. וַיְהִי כֹאֲשֶׁר-בָּאוּ הַיְהוּדִים, הַיֹּשְׁבִים אֲצֵלָם; וַיֹּאמְרוּ לָנוּ עֲשֹׂר פְּעָמִים, מִכָּל-הַמְּקֻמּוֹת אֲשֶׁר-תְּשׁוּבוּ עֲלֵינוּ

הערה:

המזימה:

צרי יהודה תכננו להיכנס בחשאי לתוך קבוצות של בוני החומה של ירושלים, לתקוף ולהרוג אותם.

” וַיֹּאמְרוּ צָרִינוּ, לֹא יִדְעוּ וְלֹא יֵרְאוּ, עַד אֲשֶׁר-נִבּוֹא אֶל-תּוֹכֶם, וְהִרְגָנוּם”

המטרה:

הפחדה שתגרום להשבתת המלאכה (הפסקת הבניה).

” וְהִשְׁפַּתְנוּ, אֶת-הַמְּלָאכָה”

גילוי המזימה:

” וַיְהִי כֹאֲשֶׁר-בָּאוּ הַיְהוּדִים, הַיֹּשְׁבִים אֲצֵלָם; וַיֹּאמְרוּ לָנוּ עֲשֹׂר פְּעָמִים...”

רש"י: על-יד הגויים (אויבי יהודה) ישבו יהודים שרצו להתחבר איתם, ואותם היהודים לקחו חלק במזימה, והתחפשו לבונה החומה, והם אלו שגלו ליהודים בונה החומה על התוכנית של הגויים (צרי יהודה). והם היתרו בנו עשר פעמיים שנצא אנחנו ונילחם בהם.

דעת מקרא: על יד הגויים שתכננו את המתקפה על בונה החומה, גרו יהודים ששמעו על התוכנית והם שהעבירו לבונה החומה את התוכנית של צרי יהודה.

תגובת נחמיה למזימה של צרי יהודה

ז. ואַעֲמִיד מִתְחַתִּיּוֹת לְמָקוֹם, מֵאַחֲרֵי לְחוּמָה--בְּצַחְחִיִּים (בְּצַחְחִיִּים); וְאֶעֱמִיד אֶת-
הָעַם לְמִשְׁפָּחוֹת, עִם-חֲרַבְתֵּיהֶם רְמַחֵיהֶם וְקִשְׁתֵּיהֶם. ח. וְאָרָא וְאָקוּם, וְאָמַר אֶל-
הַחֲרִים וְאֶל-הַסְּגָנִים וְאֶל-יְתֵר הָעַם--אֶל-תִּירְאוּ, מִפְּנֵיהֶם: אֶת-אֲדֹנָי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא,
זָכְרוּ, וְהִלַּחְמוּ עַל-אֲחֵיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֵיכֶם, נְשִׁיכֶם וּבְתִיכֶם.

הערה:

תגובת נחמיה כללה צד מעשי וצד רוחני.

מעשי- נחמיה ארגן כוחות הגנה עם כלי נשק שיגנו על בוני החומה.

רוחנית- נחמיה מעודד את העם שלא יפחדו ושיבטחו בה'.

בנוסף נחמיה מדגיש בפני המגנים שהם נלחמים על הבית, עברו בני ביתם, במטרה שיתחזקו אל מול האויבים.

י. וַיְהִי מִן-הַיּוֹם הַהוּא, חָצִי נְעָרֵי עֲשִׂים בְּמִלְאָכָה, וְחָצִים מְחַזְּקִים וְהַרְמָחִים
הַמְּגִנִּים, וְהַקְּשָׁתוֹת וְהַשְּׂרִינִים; וְהַשְּׂרִים--אֲחֵרִי, כָּל-בֵּית יְהוּדָה. יא. הַבּוֹנִים בְּחוּמָה
וְהַנְּשָׂאִים בְּסֶבֶל, עֹמְשִׁים; בְּאַחַת יָדוֹ עֹשֶׂה בְּמִלְאָכָה, וְאַחַת מְחַזְּקָתָהּ
הַשְּׁלַח. יב. וְהַבּוֹנִים--אִישׁ חָרְבוֹ אֲסוּרִים עַל-מִתְּנִיּוֹ, וּבּוֹנִים; וְהַתּוֹקֵעַ בְּשׁוֹפָר,
אֶצְלֵי. יג. וְאָמַר אֶל-הַחֲרִים וְאֶל-הַסְּגָנִים, וְאֶל-יְתֵר הָעַם--הַמְּלָאכָה הַרְבֵּה, וְרַחֲבָה;
וְאֲנַחְנוּ, נִפְרָדִים עַל-הַחּוּמָה, רְחוּקִים, אִישׁ מֵאָחִיו. יד. בְּמָקוֹם, אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל
הַשׁוֹפָר, שָׁמָּה, תִּקְבְּצוּ אֵלֵינוּ; אֲלֵהִינוּ, יִלָּחֶם לָנוּ. טו. וְאֲנַחְנוּ, עֹשִׂים בְּמִלְאָכָה; וְחָצִים,
מְחַזְּקִים בְּרַמְחִים, מְעַלּוֹת הַשֶּׁחֶר, עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. טז. גַּם בָּעֵת הַהִיא, אֲמַרְתִּי
לָעַם--אִישׁ וְנָעָרוּ, יִלְּנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם; וְהָיוּ-לָנוּ הַלִּילָה מִשְׁמֵר, וְהַיּוֹם
מִלְאָכָה. יז. וְאִין אֲנִי וְאֲחֵי וְנְעָרֵי, וְאֲנָשֵׁי הַמִּשְׁמֵר אֲשֶׁר אַחֲרַי--אִין-אֲנַחְנוּ בְּשָׁטִים,
בְּגִדֵינוּ; אִישׁ, שְׁלָחוּ הַמַּיִם

הסבר:

על מנת לתת תחושת ביטחון בקרב בונה החומה, נחמיה חלק את נערו לשתי קבוצות, קבוצה אחת עזרה לבונה החומה, הקבוצה השנייה אחזה בכלי נשק והגנה עליהם.

מאחר והקבוצות שבנו את החומה התפרסו על פני מרחק רב, נחמיה מינה על ידו אדם שיתקע בשופר ויסמן למגנה החומה היכן פרץ קרב עם אויבי יהודה.

נחמיה קבע שכל בונה החומה יישאר לישון בירושלים, על מנת שלא יתקפו אותם בלילה, ונחמיה ועוזריו הלכו לישון עם בגדים בכדי להיות מוכנים לכל הפתעה.

הערה:

נחמיה נותן מענה לסכנה בה נמצאים בונה החומה :
בעזרת נעריו שמסייעים להם בבניית החומה ומגנים עליהם,
בעזרת מינוי תוקע בשופר שיסמן היכן מתקיימת תקיפה,
על ידי יצירת שיגרת חירום הכוללת שינה של בונה החומה בתוך ירושלים ושינה עם
בגדים שלו ושל הלוחמים.

נחמיה פרק ו' פס' טו':

וַתְּשַׁלַּם, הַחֹמָה, בְּעֶשְׂרִים וַחֲמֵשָׁה, לְאֵלּוּל-- לְחַמְשִׁים וּשְׁנַיִם, יוֹם.

הערה:

בניית החומה נמשכה 52 ימים, זהו זמן קצר מאוד, דבר זה מעיד על כך שתושבי
ירושלים התגייסו למשימה ופעלו בחריצות ובמוטיבציה גבוהה לסיום בניית
החומות.

דמותו של נחמיה המתגלה לנו כמנהיג בפרק ד':

נחמיה פועל באופן מעשי להשלמת בניית חומות ירושלים : מארגן את ההגנה על
בונה החומה הכוללת מספר פעולות לשעת חירום : תגבור השמירה על הבונים, סיוע
לבנייה במטרה שתסתיים מהר יותר, קריאה לבונה החומה להישאר לישון בתוך
ירושלים, מינוי תוקע בשופר שיכוון את המגנים לאזור הקרבות.

נחמיה מתנהג כמנהיג אשר יודע לגייס את העם למשימת בניית החומה, לעודד את
העם להמשיך ולבנות את החומה בשעת צרה, לארגן את ההגנה על בונה החומה,
והכל תוך מתן דוגמא אישית והשתתפות מלאה מצד נחמיה.

נחמיה משלב פעולות רוחניות הכוללות חיזוק העם באמונה בה' שיסיע להם
ובתפילות לה'.

פרק יב (פס' כז' - מג')

חגיגה על השלמת בניית חומת ירושלים

הערה:

פרק יב' נלמד אחרי פרק ד', מאחר שמתוארת בו החגיגה על השלמת בניית חומת ירושלים.

התאספות הכהנים והלוויים בירושלים לחגיגת סיום בניית חומות ירושלים

כֹּז וּבְחִנְכַת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם, בְּקִשׁוֹ אֶת-הַלְוִיִם מִכָּל-מְקוֹמֹתָם, לְהִבְיֵאֵם, לְיְרוּשָׁלַם-
-לְעֵשֶׂת חֲנֻכָּה וְשִׂמְחָה וּבְתוֹדוֹת וּבְשִׁיר, מְצִלְתִּים נְבָלִים וּבְכִנּוֹרוֹת. כֹּח וַיֵּאָסְפוּ, בְּנֵי
הַמְּשֻׁרָרִים, וּמִן-הַכֹּהֵן סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם, וּמִן-חֲצָרֵי נְטָפְתֵי. כֹּט וּמִבֵּית, הַגִּלְגָל,
וּמִשְׂדוֹת גְּבַע, וְעִזְמוֹת: כִּי חֲצָרִים, בָּנוּ לָהֶם הַמְּשֻׁרָרִים, סְבִיבוֹת, יְרוּשָׁלַם.

הטהרה:

ל וַיִּטְהְרוּ, הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִם; וַיִּטְהְרוּ, אֶת-הָעַם, וְאֶת-הַשְּׁעָרִים, וְאֶת-הַחוֹמָה

הסבר: בתחילה טיהרו הכהנים והלוויים את עצמם ואחר כך את כל העם, ואת השערים והחומה שלא תהיה בעיר טומאה.

תהלוכות שתי התודות

לא ואעלה את-שרי יהודה, מעל לחומה; ואעמידה שתי תודת גדולת ותהלכת לימין, מעל לחומה, לשער, האשפת. לב וילך אחריהם הושעיה, וחצי שרי יהודה. לג ועזריה עזרא, ומשלים. לד יהודה, ובנימן, ושמעיה, וירמיה. לה ומבני הכהנים, בחצרות--זכריה בן-יונתן בן-שמעיה, בן-מתניה בן-מיכיה, בן-זכור, בן-אסף. לו ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי מעי נתנאל ויהודה, חנני, בכלי-שיר דויד, איש האלהים; ועזרא הסופר, לפנייהם. לז ועל שער העין ונגדם, עלו על-מעלות עיר דויד, במעלה, לחומה: מעל לבית דויד, ועד שער המים מזרח. לח והתודה השנית ההולכת לשמואל, ואני אחריה; וחצי העם מעל להחומה, מעל למגדל התנורים, ועד, החומה הרחבה. לט ומעל לשער-אפרים ועל-שער הישנה ועל-שער הדגים, ומגדל חננאל ומגדל המאה, ועד, שער הצאן; ועמדו, בשער המטרה מו תעמדה שתי התודת, בבית האלהים; ואני, וחצי הסגנים עמי. מא והכהנים אליקים מעשיה מנימין מיכיה אליועיני, זכריה חנניה--בחצרות. מב ומעשיה ושמעיה ואלעזר ועזי, ויהוחנן ומלכיה--ועילם ועזר; וישמיעו, המשררים, ויזרחיה, הפקיד.

הסבר:

נחמיה ארגן שתי תהלוכות חגיגות ורבות משתתפים, סביבות ירושלים ובראש כל תהלוכה השתתפו מחצית ממנהגי העם, בכל אחת מהתהלוכות לקחו בהמה לקרבן תודה וכלי נגינה.

תהלוכה אחת הלכה מצד ימין של החומה לכיוון שער האשפות בראש התהלוכה הלכו חצי מהמנהיגים ובראשם הלך עזרא הסופר.

תהלוכה שניה הלכה לצד שמאל ובראשה חצי ממנהיגי העם ובראשם נחמיה.

בסוף נפגשו שתי התהלוכות בבית המקדש והקריבו קורבנות לה'

הערה:

מטרת התהלוכות הייתה לבטא את שמחת תושבי ירושלים ואת ההודאה שלהם לה' על שזכו להשלים את בניית החומה.

מג ויִזְבְּחוּ בַיּוֹם-הַהוּא זְבָחִים גְּדוֹלִים וַיִּשְׂמְחוּ, כִּי הָאֱלֹהִים שִׂמְחָם שִׂמְחָה
גְּדוֹלָה, וְגַם הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים, שִׂמְחוּ; וַתִּשְׁמַע שִׂמְחַת יְרוּשָׁלַם, מִרְחוֹק.

הערה:

חמש פעמיים כתובה המילה ש.מ.ח, הדבר מבטא את השמחה הגדולה שהייתה בירושלים עם סיום בניית החומות, גילויי השמחה היו גדולים יותר מגילוי השמחה בחנוכה בית המקדש השני!!!

שאלה:

מדוע תושבי ירושלים שמחו כל כך בסיום בניית חומות ירושלים?

תשובה:

א. ירושלים ללא חומה – מהווה בעיית ביטחון לתושבי ירושלים, ולכן אוכלוסיית העיר הייתה דלילה, אנשים פחדו לגור בעיר שיש בה סכנה.

ב. החומה הפרוצה גורמת לחילול ה', שירושלים היא עירו ובה שוכן ביתו, סיום בניית החומה מסמל את סיום חילול ה'.

ג. החומה הפרוצה היא סמל לגלות, סיום הבנייה מסיימת את תהליך גאולת העם שהחל בשיבת ציון ובחזרה העם לארצו.

ישנן גם סיבות הלכתיות לשמחה הגדולה:

א. סיום בניית החומה מאפשר לסגור את העיר בשבת ולעצור את כניסת הסוחרים וחילול השבת.

ב. החומה מגדירה את תחומי העיר, יש לכך משמעות למצוות הקשורות במקדש (קודשים קלים הנאכלים בירושלים) ומצוות התלויות בארץ (מעשר שני וביכורים שיש לאוכלם בתוך תחומי העיר).

הערה:

שתי התהלוכות ההמוניות של המביאים את קורבן התודה, סובבות בירושלים ובראשן ראשי העם עם כלי שיר וזמר – ממש כפי שניבא ירמיהו בפרק לג' פס' י-יא'

י כֹּה אָמַר יְהוָה, עוֹד יִשְׁמַע בְּמִקְוֵם-הַזֶּה, אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים, חֲרַב הוּא מֵאִין אֲדָם וּמֵאִין בְּהֵמָה-- בְּעָרֵי יְהוּדָה, וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם, הַנְּשַׁמּוֹת מֵאִין אֲדָם וּמֵאִין יוֹשֵׁב, וּמֵאִין בְּהֵמָה . יֵא קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלָה, קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת-יְהוָה צְבָאוֹת כִּי-טוֹב יְהוָה כִּי-לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ, מִבְּאִים תוֹדָה בֵּית יְהוָה: כִּי-אָשִׁיב אֶת-שְׁבוֹת-הָאָרֶץ כְּבְרָאשְׁנָה, אָמַר יְהוָה .

הערה:

ספר נחמיה פותח בתיאור קשה על מצב העם וירושלים לפני עליית נחמיה לירושלים.

נחמיה פרק א':

ג וַיֹּאמְרוּ, לִי-- הַנְּשֹׂאֲרִים אֲשֶׁר-נִשְׁאַרוּ מִן-הַשְּׂבִי שֶׁם בְּמַדִּינָה, בָּרָעָה גְדֹלָה וּבְחָרְפָּה; וְחֹמֹת יְרוּשָׁלַם מִפְּרָצָת, וְשַׁעֲרֶיהָ נִצְתּוּ בְּאֵשׁ

בניגוד לכך פרק יב מתוארת השמחה הגדולה בשעת השלמת חומות ירושלים

נחמיה פרק יב' פס' מג':

מג וַיִּזְבְּחוּ בַיּוֹם-הַהוּא זְבָחִים גְּדוֹלִים וַיִּשְׂמְחוּ, כִּי הָאֱלֹהִים שִׂמְחָם שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, וְגַם הַנְּשִׂים וְהַיְלָדִים, שִׂמְחוּ; וַתִּשְׁמַע שִׂמְחַת יְרוּשָׁלַם, מֵרְחוֹק.

הניגוד בין פרק א' לפרק יב' מראה את תרומתו הגדולה של נחמיה ואת הצלחתו בשיקום ירושלים

פרק ה'

זעקת עניי העם העשוקים

א ותהי צעקת העם ונשיהם, גדולה, אל-אחיהם, היהודים

הסבר:

עניי העם פנו בזעקה לנחמיה שיעזור להם להתמודד עם מצוקתם הכלכלית, שהיו להם חובות גדולים שהביאו לכך שהם היו צרכים למכור את כל רכושם ולמסור את ילדיהם שיהיו עבדים.

ב. ויש אשר אמרים, בנינו ובנותינו אנחנו רבים; ונקחה דגן, ונאכלה

ונחיה. ג. ויש אשר אמרים, שדתינו וכרמינו ובתינו אנחנו ערבים; ונקחה

דגן, ברעב. ד. ויש אשר אמרים, לוינו כסף למדת המלך, שדתינו, וכרמינו

הערה:

מתוך הפסוקים אנו למדים שפנו אל נחמיה שלוש קבוצות של אנשים :

פס' ב'- עניים שנאלצו למכור את ילדיהם לצורך מימון האוכל או אנשים שנאלצו למכור את ילדיהם לעבדים, מאחר שהיו להם ילדים רבים והם לא הצליחו להאכיל אותם.

פס' ג'- עניים שאיבדו את השדות שלהם לאחר שהם שעבדו אותם כנגד הלוואה שלקחו, ולאחר שלא הצליחו להחזיר את ההלוואה הם נאלצו למסור את השדות שלהם למלווים.

פס' ד'- עניים שלוו כסף בשביל לשלם מסים וכנגד הלוואה נתנו את רכושם (השדות וכרמים) כערבון והם חוששים שלא יוכלו להחזיר את ההלוואה דבר שיביא לכך שהם יפסידו את כל רכושם.

הערה:

הפסוקים בנויים באופן הדרגתי (לפי רש"י):

מהעניים המרודים ביותר שמכרו את בני ביתם,

לעניים שמכרו את השדות שלהם אך לא את בני ביתם,

ועד העניים שיש להם חובות ורכושם וילדיהם עדיין לא נלקחו והם חוששים שלא יוכלו להחזיר את החובות.

ה. ועתה, כבשר אחינו בשרנו, כבניהם, בנינו; והנה אנחנו כבשים את-
בנינו ואת-בנותינו לעבדים, ויש מבנותינו נכבשות ואין לאל ידנו, ושדותינו
וכרמינו, לאחרים

הסבר:

סיכום המצב הקשה בו נמצאים העניים, אשר הפסידו את כל רכושם ומסרו את
לדיהם שיהיו עבדים, העשרים והעם רואים את מצבם הקשה ולא עוזרים להם.

ו ויחר לי, מאד, כֹּאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי אֶת-זַעֲקָתְךָ, וְאֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. ז. וימלך
לבי עלי, ואריבה את-החרים ואת-הסגנים, ואמרה להם, משא איש-באחינו
אתם נשאים (נשים); ואתן עליהם, קהלה גדולה. ח ואמרה להם, אנחנו
קנינו את-אחינו היהודים הנמכרים לגוים כדי בנו, וגם-אתם תמכרו את-
אחיכם, ונמכרו-לנו; ויחרישו, ולא מצאו דבר. ט ויאמר (ואמר), לא-טוב
הדבר אשר-אתם עשים: הלוא ביראת אלהינו תלכו, מחרפת הגוים אויבינו

הסבר:

נחמיה אוסף את ראשי העם והעשרים ומוכיח אותם על המצב הקשה בו נמצאים
העניים ועל כך שהם לא עושים דבר בשביל לעזור לאחיהם.

נימוק ראשון- ערכי התורה

”... ואמרה להם, משא איש-באחינו אתם נשאים (נשים)...”

נחמיה מזכיר למנהיגי העם ועשרים את האיסור בתורה מספר שמות פרק כב' פס'
כד':

”אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך”

נימוק שני- חילול ה'

ט ויאמר (ואמר), לא-טוב הדבר אשר-אתם עשים: הלוא ביראת אלהינו תלכו,
מחרפת הגוים אויבינו

בהתנהגות המנוכרת לבני עמם גורמים העשרים לחילול ה', שהגויים יאמרו שזאת
בושה וחרפה התנהגותם של היהודים, שלא מתחשבים בעניים שהם אחיהם.

הערה:

נחמיה מראה דוגמא אישית ומוותר ראשון על חובות שהיו לעניים כלפיו

י וגם-אני אחי ונערי, נשים בהם כסף ודגן; נעזבה-נא, את-המשא הזה

הסבר:

נחמיה פועל מתוך דוגמא אישית ומוותר על החובות שהיו לעניים כלפיו

יא הָשִׁיבו נָא לָהֶם כְּהִיּוֹם, שְׂדֹתֵיהֶם פְּרִמֵיהֶם זִיתֵיהֶם--וּבְתֵיהֶם; וּמֵאֵת
הַכֶּסֶף וְהַדָּגָן וְהַיִצְהָר, אֲשֶׁר אַתֶּם נֹשִׂים בָּהֶם .

הסבר:

נחמיה קורא לעשרים ולמנהיגי העם :

א. לוותר על החובות שהיו לעניים כלפיהם.

ב. להחזיר לעניים את רכושם שנלקח לאחר שלא הצליחו להחזיר את ההלוואות שלקחו.

ג. להחזיר את ילדי העניים שנמכרו לעשרים לעבדים.

יב וַיֹּאמְרוּ נָשִׁיב, וּמֵהֶם לֹא נִבְקַשׁ--כִּן נַעֲשֶׂה, כַּאֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר; וְאָקְרָא,
אַת-הַפְּהָנִים, וְאֲשַׁבְּעֵם, לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הַזֶּה. יג גַּם-חֲצָנִי נַעֲרָתִי, וְאִמְרָה כָכָה
יַנְעוּר הָאֱלֹהִים אֶת-כָּל-הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יָקִים אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה מִבֵּיתוֹ וּמִיָּגְיוֹנוֹ,
וְכַכָּה יִהְיֶה נַעוּר, וְרַק; וַיֹּאמְרוּ כָל-הַקְּהָל אָמֵן, וַיְהִלְלוּ אֶת-יְהוָה, וַיַּעַשׂ הָעָם,
כְּדָבָר הַזֶּה

הערה:

נחמיה משביע את העם כדי לחזק את הבטחתו.

נחמיה מוסיף לשבועה מעשה סמלי " גם-חצני נערתתי" שמשמעותו היא קללה כלפי מי שלא יקיים את הבטחתו להשמטת החובות.

הערה:

העשרים שומעים לתוכחת נחמיה, מוותרים על החובות של העניים ומחזירים להם את רכושם.

הערה:

נחמיה משכנע את העם בדרכים שונות:

א. הזכרת הערכים היהודים (רעיון ההתחשבות בעני הוא ערך מרכזי ביהדות)

ב. מניעת חילול ה' שהגויים יסתכלו על מצב עני ישראל ויחס העשרים אליהם ויזלזלו בעם ישראל (בעמו של ה').

ג. דוגמא אישית: נחמיה ועוזריו מוותרים על חובות העניים כלפיהם.

ד. שבועה- נחמיה משביע את העם שהסכים לדרישותיו לקיים את הבטחתם.

ה. איום- נחמיה קלל את מי שלא יעמוד בהבטחותיו.

דמותו של נחמיה:

בפרק ה' מתגלת דמותו של נחמיה כאדם הרגיש למצוקות החברה, המנהיג את העם ומביא לשינוי ביחסם אל העניים ויוצר מחויבות אצל העשרים כלפי העניים, תוך נתינת דוגמא אישית וויתור על חובות העניים שהיו כלפיו.

הנהגתו של נחמיה כפחה

יד גם מיום אשר-צוה אותי, להיות פחם בארץ יהודה, משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתים לארתחששתא המלך, שנים שתיים עשרה--אני ואחי, לחם הפחה לא אכלתי. טו והפחות הראשנים אשר-לפני הכבידו על-העם, ויקחו מהם בלחם ויין אחר פסף-שקלים ארבעים--גם נעריהם, שלטו על-העם; ואני לא-עשיתי כן, מפני יראת אלהים

הסבר:

נחמיה אומר שלאורך השנים בהם שמש כפחה על יהודה, הוא נמנע מלקחת מהעם מס שנועד לכלכלתו של הפחה, כפי שנהגו הפחות לפניו שהיו מכבדים על העם תשלומי מס, בשביל לממן את מזונותיהם.

טז וגם במלאכת החומה הזאת, הַחֲזַקְתִּי, וְשָׂדָה, לֹא קִנִּינוּ; וְכָל-נְעָרֵי--קְבוּצִים
שָׁם, עַל-הַמְּלָאכָה. יז וְהִיְהוּדִים וְהַסְּגָנִים מֵאָה וְחֲמִשִּׁים אִישׁ, וְהַבָּאִים אֵלֵינוּ
מִן-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-סָבִיבְתֵינוּ--עַל-שְׁלַחְנִי. יח וְאֲשֶׁר הָיָה נַעֲשֶׂה לְיוֹם אֶחָד, שׁוֹר
אֶחָד צֹאן שֵׁשׁ-בָּרִוּוֹת וְצִפְרִים נַעֲשׂוּ-לִי, וּבֵין עֲשָׂרַת יָמִים בְּכָל-יָוֵן, לְהַרְבֶּה; וְעַם-
זֶה, לֶחֶם הַפָּחָה לֹא בִקְשָׁתִי--כִּי-כָבְדָה הָעֶבְדָּה, עַל-הָעַם הַזֶּה

הסבר:

נחמיה אומר לעם שהוא ממך מכיסו הפרטי את העבודות הציבוריות, בנוסף אומר
נחמיה שהמימון מכיסו לא היה פשוט, שהיו אנשים רבים שאכלו על שולחנו מזון
יקר ורב.

שאלה:

מה הקשר בין חלקו הראשון של הפרק העוסק בתוכחות נחמיה את העשרים
ומנהיגי העם על מצבם הקשה של העניים, לבין החלק השני של הפרק בו מפרט
נחמיה כיצד שילם בעצמו על הוצאותיו ואף ממך את עבודות הציבוריות מכספו,
מבלי להכביד על העם במסים?

תשובה:

הדיווח של נחמיה על מדיניות המסים המתחשבת שנקט כלפי העם, מדגיש את
המקום המוסרי של נחמיה כשדרש מהעשרים לוותר על חובות העניים- זהו ביטוי
נוסף לדוגמה האישית.

בפעם הראשונה שנחמיה מוותר על חובות העניים כלפיו יכולה להתפרש כהחלטה
חד פעמית שמתקבלת שלא מתוך שיקול דעת.

בפעם השנייה שמוזכר בפרק שנחמיה מוותר על תשלום שיכל לגבות מהעם, מתברר
שמדובר במדיניות עקבית בה נקט נחמיה של התחשבות בצורכי העם.

יט זְכָרָה-לִּי אֱלֹהֵי, לְטוֹבָה--כֹּל אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי, עַל-הָעַם הַזֶּה.

הסבר:

נחמיה מבקש מה' שמעשיו הטובים ומאמציו לטובת העם יחשבו לזכותו לפני ה',
ומתוך כך אנו זוכרים את דמותו של נחמיה כאדם מאמין ששם שמים שגור על
לשוננו דרך קבע

פרק י'

רקע:

אמנה - התחייבות וברית נאמנה לשמירת מצוות התורה.

א ובכל-זאת, אֲנַחְנוּ כְּרִתִּים אֲמֵנָה וְכַתְּבִים; וְעַל, הַחֲתוּם, שְׂרִינוּ לְוִינֹה, כְּהִנְיֹנוּ
 ב. וְעַל, הַחֲתוּמִּים: נְחִמָּה הַתְּרַשְׁתָּא בֶן-חַכְלִיָּה, וְצַדִּיקָה. ג. שְׂרִיָּה עֲזָרָה,
 יִרְמִיָּה. ד. פֶּשְׁחֹר אֲמִרְיָה, מְלַפְיָה. ה. חֲטוּשׁ שְׁבִנְיָה, מְלוּךְ. ו. חֶרֶם מְרֻמוֹת,
 עֲבָדָה. ז. דְּנִיָּאל גְּנָתוֹן, בְּרוּךְ. ח. מִשְׁלָם אֲבִיָּה, מִיָּמֶן. ט. מַעֲזִיָּה בִלְגִי, שְׁמַעְיָה;
 אֵלָה, הַכְּהֻנִּים. י. וְהַלְוִיִּם: וַיִּשׁוּעַ, בֶּן-אֲזַנְיָה, בְּנוֹי, מִבְּנֵי חֲנָדָד
 קְדָמִיָּאל. יא. וְאַחִיהֶם-- שְׁבִנְיָה הוֹדְיָה קְלִיטָא, פְּלֵאִיָּה חָנָן. יב. מִיָּכָא רְחוּב,
 חֲשַׁבְיָה. יג. זְכוּר שְׂרַבְיָה, שְׁבִנְיָה. יד. הוֹדְיָה בְּנִי, בְּנִינוּ. טו. רֵאשִׁי,
 הָעָם: פְּרַעַשׁ פַּחַת מוֹאָב, עֵילָם זְתוּא בְּנִי. טז. בְּנֵי עֲזָגָד, בְּבִי. יז. אֲדַנְיָה בְּגוּי,
 עֲדִין. יח. אֶטֶר חֲזַקְיָה, עֲזוּר. יט. הוֹדְיָה חֲשֵׁם, בְּצִי. כ. חֲרִיף עֲנָתוֹת, נוֹבִי
 (נִיבִי. כא. מְגַפִּיעֵשׁ מִשְׁלָם, חֲזִיר. כב. מִשִּׁיזְבָּאל צְדוּק, יְדוּעַ. כג. פְּלִטְיָה חָנָן,
 עֲנָיָה. כד. הוֹשַׁע חֲנַנְיָה, חֲשׁוּב. כה. הַלּוּחַשׁ פְּלָחָא, שׁוֹבֵק. כו. רְחוּם חֲשַׁבְנָה,
 מַעֲשִׂיָּה. כז. וְאַחִיָּה חָנָן, עָנָן. כח. מְלוּךְ חֶרֶם, בַּעֲנָה.

הסבר: מנהיגי העם – נחמיה, ראי הכהנים והלוויים וראשי המשפחות קבלו על עצמם אמנה וחתמו עליה, בשם כל הציבור שנתנו לה תוקף בשבועה.

התחייבות כל הציבור לאמנה

כט וּשְׂאָר הָעָם הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם הַשׁוֹעֲרִים הַמְּשֻׁרְרִים הַנְּתִינִים, וְכָל-הַנְּבָדָל
 מַעֲמֵי הָאָרְצוֹת אֶל-תּוֹרַת הָאֱלֹהִים, נְשִׂיָּהֶם, בְּנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם: כָּל, יוֹדַע
 מִבֵּין. ל. מַחֲזִיקִים עַל-אֲחֵיהֶם, אֲדִירֵיהֶם, וּבָאִים בְּאֵלָה וּבִשְׁבֻעָה לִלְכֶת בְּתוֹרַת
 הָאֱלֹהִים, אֲשֶׁר נִתְּנָה בְיַד מֹשֶׁה עַבְד-הָאֱלֹהִים; וְלִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, אֶת-כָּל-מִצְוֹת
 יְהוָה אֲדַנְיֹנוּ, וּמִשְׁפָּטָיו, וְחֻקָּיו.

הסבר:

האמנה כוללת התחייבות וברית נאמנה לשמירת כל מצוות התורה. **האמנה** משמעותית בכך שאחרי תקופה ממושכת שעם ישראל התרחקו משמירת המצוות, הם כורתים ברית מחודשת עם ה' ומתחייבים לקיים את מצוות התורה, התחייבות לעבוד את ה' בזמן שעם ישראל משועבדים למלכות פרס איננה מובנת מאליה, המצב היה עלול להביא את העם למסקנה שה' נטש אותם ובטל את הברית, עם ישראל עמד באותה השעה בצומת דרכים רוחנית מסוכנת ובהחלטה בחידוש הברית.

הערה:

הר"ן מקשר את הבחירה שעשו עם ישראל בימי נחמיה לחידוש הברית, לדברי הגמרא במסכת שבת דף פ"ח העוסקים בימי אחשוורוש מלך פרס:

אמר רבא: אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב (אסתר ט) קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה - קיימו מה שקיבלו כבר.

סיפור האמנה המתואר בפרקנו יכול לשקף את ההתעוררות החיובית של עם ישראל לקבל על עצמם מחדש את עבודת ה', דבר שהשפיע מכאן ואילך על כל הדורות הבאים

הערה:

האמנה קבלה תוקף מחייב על ידי חתימתם של מנהיגי העם בשם כל הציבור ושבועות העם לקיים את האמנה.

התחייבות מיוחדת

לא וְאֶשֶׁר לֹא-נָתַן בְּנֵיתֵינוּ, לְעַמֵּי הָאָרֶץ; וְאֶת-בְּנֵיתֵיהֶם, לֹא נִקַּח לְבָנֵינוּ לְב. וְעַמֵּי הָאָרֶץ הַמְבִיאים אֶת-הַמִּקְחוֹת וְכָל-שֶׁבַר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לְמִכּוֹר--לֹא-נִקַּח מֵהֶם בַּשַּׁבָּת, וּבְיוֹם קֹדֶשׁ; וְנִטַּשׂ אֶת-הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וּמִשָּׂא כָל-יָד

הערה:

המצוות אותם התחייבו העם לקיים במסגרת האמנה:

א. להימנע מנישואי תערובת (להתחתן עם הגויים).

ב. לשמור שבת ולהימנע ממסחר בשבת.

ג. שמיטת הקרקע בשנת השמיטה ושמיטת החובות.

ד. התחייבויות הקשורות לבית המקדש: תרומת כספים לבית המקדש, ונתינת מתנות לכהנים (בכורים, בכורות, חלה ותרומה) וללווים (מעשר ראשון)

(התחייבויות הקשורות לבית המקדש מפורטות בפס' לג' מ', בעמוד הבא)

הערה: באמנה מוזכרים דווקא תכנים אלו, מאחר והיא מתייחסת לתחומים שהעם חטאו בהם ולא קיימו אותם, ובהם היה העם צריך להתחזק

התחייבויות הנוגעות למקדש

לג והעמדתנו עלינו מצות, לתת עלינו שליטת השקל בשנה, לעבדת, בית אלהינו. לד ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעולת התמיד השבתות החדשים למועדים, ולקדשים ולחטאות-- לכפר, על-ישראל; וכל, מלאכת בית- אלהינו. לה והגורלות הפלנו על-קרפן העצים, הכהנים הלויים והעם-- להביא לבית אלהינו לבית-אבותינו לעתים מזמנים, שנה בשנה: לבער, על-מזבח יהוה אלהינו, כפתוב, בתורה. לו ולהביא את-בכורי אדמתנו, ובכורי כל-פרי כל-עץ-- שנה בשנה: לבית, יהוה. לז ואת-בכרות בנינו ובהמתנו, כפתוב בתורה; ואת-בכורי בקרנו וצאננו, להביא לבית אלהינו, לכהנים, המשרתים בבית אלהינו. לח ואת-ראשית עריסתנו ותרומתנו ופרי כל-עץ תירוש ויצהר, נביא לכהנים אל-לשכות בית-אלהינו, ומעשר אדמתנו, ללויים; והם, הלויים, המעשרים, בכל ערי עבדתנו. לט והיה הכהן בן-אהרן עם-הלויים, בעשר הלויים; והלויים יעלו את-מעשר המעשר, לבית אלהינו, אל-הלשכות, לבית האוצר. מ כי אל-הלשכות נביאו בני-ישראל ובני הלוי, את-תרומת הדגן התירוש והיצהר, ושם כלי המקדש, והכהנים המשרתים והשוערים והמשררים; ולא נעזב, את-בית אלהינו

הערה:

יש להתפעל מההתחייבויות של העם לקיום מצוות הקשורות לבית המקדש, מאחר והם חייבו את העם בהתחייבויות כלכליות, בזמן שהמצב הכלכלי של רבים מתושבי הארץ היה קשה מאוד.

הערה: (מתוך מאמר של הרב יהודה קיל)

בשונה מבריתות שהוזכרו בעבר בתנ"ך, העם לא התחייב שלא לעבוד עבודה זרה, מכיוון שיצר הרע לעבודת עבודה זרה התבטל, ראיה נוספת לכך היא העובדה שבנבואות חגי, זכריה ומלאכי גם אין התייחסות ותוכחה על עבודה הזרה.

כפי שהסיקו חז"ל שבתקופה זו בטל יצר עבודה זרה.

אמנה עוסקת גם בפירוט המצוות שנלמדות מהתורה שבעל פה, ומכאן שהתחייבו העם לשמור ולקיים את התורה שבעל-פה.

פרק יג' (פס' טו'-לא')

הקפדה על מימוש ההתחייבויות שבאמנה

רקע: נחמיה, בשנה האחרונה בתפקידו כפחה ביהודה, הוא פעל ליישום האמנה.

א דברי נחמיה, בן-חכליה: ויהי בחדש-כסלו שנת עשרים, ואני הייתי בשושן הבירה.

ו ובכל-זה, לא הייתי בירושלם: כי בשנת שלשים ושתים לארתחשסתא מלך-בבל, באתי אל-המלך, ולקח ימים, נשאלתי מן-המלך

הערה:

מפרק א' פס' א' אנו לומדים שנחמיה החל את תפקידו כפחה על יהודה בשנה ה-20 למלך ארתחשסתא.

מפרק יג' פסוק ו' אנו לומדים שנחמיה סיים לפעול כפחה בשנה ה-32 למלך ארתחשסתא,

סך הכל היה נחמיה פחה יהודה, מטעם מלך פרס 12 שנים.

תיאור חילול השבת

טו בַּיָּמִים הַהֵמָּה רָאִיתִי בִּיהוּדָה דְרָכִים-גְּתוּת בַּשַּׁבָּת וּמִבְּיָאִים הָעֲרָמוֹת וְעִמָּסִים
עַל-הַחֲמָרִים וְאֶף-יַיִן עֲנָבִים וְתַאֲנִים, וְכָל-מִשָּׂא, וּמִבְּיָאִים יְרוּשָׁלַם, בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת;
וְאֶעִיד, בַּיּוֹם מִכְרָם צִיד. טז וְהַצֹּרִים יָשְׁבוּ בָּהּ, מִבְּיָאִים דָּאָג וְכָל-מִכָּר; וּמוֹכְרִים
בַּשַּׁבָּת לִבְנֵי יְהוּדָה, וּבִירוּשָׁלַם

הסבר: נחמיה ראה את חילול השבת שנעשה בפומבי (ברבים), בעבודה ובמסחר ברחבי ירושלים.

תוכחת נחמיה

יז וְאָרִיבָה, אֶת חֲרֵי יְהוּדָה; וְאִמְרָה לָהֶם, מָה-הַדָּבָר הַרְעָה זֶה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים, וּמַחְלָלִים, אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת. יח הֲלוֹא כֹה עָשׂוּ, אֲבֹתֵיכֶם--וַיָּבֵא אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ אֶת כָּל-הַרְעָה הַזֹּאת, וְעַל הָעִיר הַזֹּאת; וְאַתֶּם מוֹסִיפִים חֲרוֹן, עַל-יִשְׂרָאֵל, לְחַלֵּל, אֶת-הַשַּׁבָּת.

הסבר: נחמיה מזכיר לעם שחילול השבת היה אחד מהגורמים שהביא לחורבן ירושלים, " וְאַתֶּם מוֹסִיפִים חֲרוֹן, עַל-יִשְׂרָאֵל, לְחַלֵּל, אֶת-הַשַּׁבָּת"

יז וְאָרִיבָה, אֶת חֲרֵי יְהוּדָה; וְאִמְרָה לָהֶם, מָה-הַדָּבָר הַרְעָה זֶה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים, וּמַחְלָלִים, אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת. יח הֲלוֹא כֹה עָשׂוּ, אֲבֹתֵיכֶם--וַיָּבֵא אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ אֶת כָּל-הַרְעָה הַזֹּאת, וְעַל הָעִיר הַזֹּאת; וְאַתֶּם מוֹסִיפִים חֲרוֹן, עַל-יִשְׂרָאֵל, לְחַלֵּל, אֶת-הַשַּׁבָּת. יט וַיְהִי כֹאֲשֶׁר צָלְלוּ שַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם לִפְנֵי הַשַּׁבָּת, וְאִמְרָה וַיִּסְגְּרוּ הַדְּלֵתוֹת, וְאִמְרָה, אֲשֶׁר לֹא יִפְתְּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת; וּמִנְעָרֵי, הָעִמְדוֹתַי עַל-הַשַּׁעְרִים--לֹא-יָבֹא מִשָּׂא, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כ וַיֵּלִינוּ הַרְכָּלִים וּמִכְרֵי כָל-מִמְכָר, מִחוּץ לִירוּשָׁלַם--פַּעַם וּשְׁתַּיִם. כא וְאֶעֱיֵדָה בָּהֶם, וְאִמְרָה אֲלֵיהֶם מִדּוֹעַ אַתֶּם לָנִים נֶגְדַת הַחוּמָה--אִם-תִּשְׁנֹוּ, יָד אֲשַׁלַּח בְּכֶם; מִן-הָעֵת הַהִיא, לֹא-בָאוּ בַשַּׁבָּת. כב וְאִמְרָה לְלוֹיִם, אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטְהַרִּים וּבָאִים שְׂמֵרִים הַשַּׁעְרִים--לִקְדָּשׁ, אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת; גַּם-זֹאת זָכְרָה-לִי אֱלֹהֵי, וַחֲוָסָה עָלַי כָּרַב חִסְדָּד.

הסבר: פעולות שעשה נחמיה כדי למנוע את המסחר בשבת:

פעולות הסבר:

א. נחמיה לא מהסס להתעמת עם בעלי ההשפעה בציבור ומטיל עליהם את האחריות לחילול השבת, תוך יזכור התוצאות הקשות של חילול השבת שהיה אחד מהגורמים לחורבן ירושלים.

פועלות אכיפה:

ב. נחמיה מצווה על סגירת שערי ירושלים בשבת, ובכך מונע את כניסת הרוכלים (המוכרים) המגיעים לעיר בשבת לעשיית מסחר.

ג. נחמיה מאיים לפגוע בסוחרים שמתעקשים לישון מחוץ לחומות העיר בתקווה שיפתחו השערים.

ד. נחמיה ממנה את הלוויים לשמור את שערי העיר סגורים בשבת.

הערה:

חילול השבת בדרך של מסחר ברשות הרבים איננו חדש ומוזכר גם בנבואותיו של הנביא ירמיהו ערב חורבן בית המקדש הראשון.

חילול השבת בפרסיה על ידי מסחר, כואב ופוגע בתשתית הבסיסית ביותר של השבת, כפי שהצטוונו בספר דברים פרק ה' :

"ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוד" "

נישואי תערובת (נישואים בין יהודים לגויים)

כג גם בימים ההם, ראיתי את-היהודים השיבו נשים אשדודיות (אשדדיות), עמוניות (עמניות), מואביות. בד ובניהם, חצי מדבר אשדודית, ואינם מכירים לדבר יהודית-- וכלשון, עם ועם

הסבר:

נחמיה מתאר את נישואי התערובות :

כג גם בימים ההם, ראיתי את-היהודים השיבו נשים אשדודיות (אשדדיות), עמוניות (עמניות), מואביות

ואת תוצאות נישואי התערובות :

כד ובניהם, חצי מדבר אשדודית, ואינם מכירים, לדבר יהודית-- וכלשון, עם ועם.

בקרב בני ישראל מסתובבים ילדים שנולדו מנישואי התערובת והעם מאבד את זהותו.

כה ואַרְיֵב עַמִּים וְאֶקְלֵלֶם, וְאָכָה מֵהֶם אֲנָשִׁים וְאִמְרָטִים; וְאֲשַׁבְּעֵם בְּאֱלֹהִים,
אִם-תִּתְּנוּ בְּנִתְיָכֶם לְבְנֵיהֶם, וְאִם-תִּשְׂאוּ מִבְּנֵיהֶם, לְבְנֵיכֶם וְלָכֶם

הסבר:

נחמיה לא חושש להיכנס לעימות עם העבריינים שמתחננים עם הגויים.

כה ואַרְיֵב עַמִּים וְאֶקְלֵלֶם, וְאָכָה מֵהֶם אֲנָשִׁים וְאִמְרָטִים; וְאֲשַׁבְּעֵם בְּאֱלֹהִים,
אִם-תִּתְּנוּ בְּנִתְיָכֶם לְבְנֵיהֶם, וְאִם-תִּשְׂאוּ מִבְּנֵיהֶם, לְבְנֵיכֶם וְלָכֶם. כּו הַלּוֹא עַל-
אֱלֹהֵי חָטָא-שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבָגוּיִם הָרַבִּים לֹא-הָיָה מֶלֶךְ כְּמָהוּ, וְאֶהוּב לְאֱלֹהֵי
הָיָה, וַיִּתְּנֵהוּ אֱלֹהִים, מֶלֶךְ עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל: גַּם-אוֹתוֹ הִחְטִיאוּ, הַנְּשִׂים
הַנְּכָרִיּוֹת. כּז וְלָכֶם הַנְּשָׁמַע, לַעֲשֹׂת אֵת כָּל-הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת--לְמַעַל,
בְּאֱלֹהֵינוּ: לְהִשָּׁיב, נְשִׂים נְכָרִיּוֹת. כח וּמִבְּנֵי יוֹדְעֵ בֶן-אֱלִיָּשִׁיב הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל, חָתָן
לְסַנְבַּלֵּט הַחֹרֶנִי; וְאַבְרִיחֵהוּ, מֵעָלַי

הערה:

פעולות שעשה נחמיה כנגד נישואי התערובת:

- א. עימות - נחמיה מתעמת עם החוטאים באופן ישיר
- ב. ענישה - נחמיה העניש את החוטאים, הוא הטיל עליהם חרם ונידוי-
- ג. הסברה - נחמיה הסביר לחוטאים את החומרה והסיכון הרוחני הטמון בנישואי התערובת, הוא מזכיר לעם ששלמה המלך שהיה אהוב על אלוקים, נשותיו הנוכריות גרמו לו לחטוא, והוא נענש על חטאיו.
- ד. גירוש הכוהנים שהתחננו בנישואי תערובת מעבודת המקדש

שאלה:

מה ניתן ללמוד בהשוואה בין ההבטחה במסגרת האמנה הנזכרת בפרק יי לבין הפעולות שהיה צריך נחמיה לעשות כפי שמתואר בפרק יג?

תשובה:

באמנה (בפרק יי) עם ישראל התחייב להימנע מנישואי תערובת, לשמור שבת ולתרום כסף למקדש ולתת מתנות לכוהנים וללויים.

בפועל (בפרק יג) אנו רואים שהעם התקשה לשמור את השבת ולהימנע מנישואי תערובת

כט זכרה להם, אלהי: על גאלי הכהנה, וברית הכהנה והלויים. ל וטהרתים, מפל-נכר; ואעמידה משמרות לפהנים וללויים, איש במלאכתו. לא ולקרבו העצים בעתים מזמנות, ולבפורים; זכרה-לי אלהי, לטובה.

הערה:

מבין ההתחייבויות הנזכרות באמנה בפרק יי, מזכיר נחמיה בקיצור רק את קרבן העצים הקשור לעבודת המזבח ואת הביכורים, אותם קיים העם.

הערה:

מפעולותיו של נחמיה בפרק יג אנו יכולים ללמוד שהוא היה נחוש לפעול לכך שהעם ימלא את ההתחייבות עליו חתמו מנהגי העם והעם נשבע לקיים.

הערה:

ראינו מספר פעמיים בהם נחמיה לא חשש להתעמת אל מול קבוצות חזקות בעם:

פרק ה':

- נחמיה התעמת עם עשרי העם ושכנע אותם לוותר לעניים על חובותיהם, ולשחרר את העבדים העבריים.

פרק יג'

- נחמיה התעמת עם הסוחרים שבאו לערוך מסחר בירושלים בשבת.
- נחמיה התעמת עם האנשים בעם שהתחתנו בנישואי תערובות.
- נחמיה התעמת עם בן של יודע הכוהן שהתחתן עם נוכרייה וסילק אותו מעבודת מירושלים ומתפקידו ככהן.

לא ולקרבן העצים בעתים מזמנות, ולבפורים; זכרה-לי אלהי, לטובה.

הערה: בפסוק לא' מזכיר נחמיה את הביטוי " זכרה-לי אלהי, לטובה "

ובו מסתיים הספר, ביטוי זה מופיע שלוש פעמיים בספר והוא מעיד על אמונתו העמוקה של נחמיה בה', שהייתה הבסיס לכל פעולותיו.

הערה: דמותו של נחמיה

א. נחמיה פעל באומץ לב כשהתעמת עם בעלי השררה (שיוותרו על חובות העניים),

וכן כשפעל כנגד צרי יהודה שפעלו לפגוע בבניית החומה ובית המקדש.

ב. נחמיה היה בעל כריזמה אישית שסחפה אחריה את הציבור, כפי שראינו בהצלחתו לשכנע את העם להמשיך בבניית חומות ירושלים ובית המקדש, וחתימה על האמנה.

ג. נחמיה פעל מתוך דוגמא אישית בויתור שעשה על חובות העניים שהיו כלפיו.

ד. נחמיה פעל מתוך אמונה בה' " זכרה לי אלוקי לטובה".